

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Андрій Шабалін,

*кандидат юридичних наук, керівник сектору узагальнення експертної та судової практики Центру експертних досліджень НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, адвокат
ORCID ID 0000-0001-8536-5081*

Статтю присвячено дослідженню правових аспектів цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності. Розкрито основні способи цивільного захисту, як універсальні способи захисту, через призму захисту порушеного права на результати інтелектуальної діяльності. Приділено увагу дослідженню спеціальних способів захисту права інтелектуальної власності. Вказується, що застосування як універсальних цивільно-правових способів захисту, так і відповідно спеціальних відповідає принципу цивільної диспозиції. У статті приділено увагу також питанню визначення критеріїв судової дискреції щодо обрання судом при вирішенні справи способів захисту, які безпосередньо не передбачені в законі.

Ключові слова: цивільно-правовий захист, право інтелектуальної власності, порушення права інтелектуальної власності, ЄС

Вступ. Як відомо, важливе місце в системі права посідає процедура правового захисту кожного суб'єктивного права. Одним із критеріїв ефективності правової системи є наявність ефективного інституту захисту порушеного або невизнаного права.

Вказане повною мірою стосується й права інтелектуальної власності як складової цивільної правової доктрини.

Питанню дослідження правової моделі цивільного захисту, у тому числі й права інтелектуальної власності, приділяли увагу такі науковці, як: В. О. Бажанов, Н. А. Іваницька, Г. О. Михайлюк, О. М. Мельник, Ю. М. Капіца, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, А. О. Кодинець, М. Ю. Потоцький, Д. М. Притика, Г. О. Уляно-

ва, Є. О. Харитонова, А. В. Шабалін, О. О. Штефан та інші.

Зважаючи на те що питання захисту права інтелектуальної власності набуває актуальності, існує необхідність вироблення певних нових підходів до цивільно-правового захисту як універсального захисту цивільних відносин. Розглянемо деякі аспекти такого захисту.

Мета дослідження (статті) — на підставі аналізу, положень чинного законодавства, правозастосовної практики та думок окремих правників встановити природу цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності, основні способи захисту права інтелектуальної власності та визначити критерії можливої судової дискреції (судового розсуду) в процесі застосування способів

захисту відповідного порушеного права в межах заявлених позовних вимог.

Методи. Обґрунтованість теоретичних положень і рекомендацій щодо подальшого наукового розроблення теми, а також достовірність результатів забезпечено використанням сукупності філософських, загально- і спеціально-наукових методів, що використовуються у правових дослідженнях. Як основний загальнонауковий метод застосовано діалектичний метод наукового пізнання, аналізу.

Дослідження. У науковій літературі з інтелектуальної власності вказується на наявність поряд із цивільно-правовим захистом господарсько-правового захисту права інтелектуальної власності — суб'єктів підприємницької діяльності (суб'єктів господарювання) [1, 55].

На наш погляд, варто говорити про захист у рамках єдиної цивільної процедури, оскільки аналіз ст. 20 Господарського кодексу України (далі — ГК України) дає нам змогу говорити, що універсальні способи захисту прав суб'єктів господарювання, визначені у частині 2 вказаної господарської норми, співпадають із відповідними способами захисту, які визначені у ст. 16 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [2]. У ч. 3 ст. 20 Господарського кодексу України (надалі — ГК України) також вказано, що порядок захисту суб'єктів господарювання та споживачів визначаються цим кодексом, іншими законами [3]. Базові положення щодо права інтелектуальної власності знайшли своє закріплення також у ЦК України (Книга Четверта «Право інтелектуальної власності»).

Викладене підтверджується й узагальненням судової практики. У п. 2.1. постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 року № 12 ідеться про те, що загальні способи захисту права інтелектуальної

власності визначені у ч. 2 ст. 16 ЦК України і ч. 2 ст. 20 ГК України [4].

На початку нашого дослідження хочемо наголосити, що ми будемо говорити саме про цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності, оскільки право інтелектуальної власності є по суті приватним правом (цивільним).

Розглядаючи правові аспекти розгляду та вирішення спорів про захист порушеного права інтелектуальної власності, варто сказати, що такі способи переважно застосовуються судом у ході розв'язання відповідних правових конфліктів.

Звернемося до положень цивільного законодавства.

У ч. 1 ст. 16 ЦК України вказується, що способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений [2].

Вищевказані способи захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів є універсальними.

Натомість суд може застосовувати й спеціальні способи захисту порушеного права щодо окремих правовідносин.

Застосування спеціальних способів захисту порушеного права інтелекту-

альної власності передбачено у ст. 432 ЦК України. Так, зокрема, відповідно до частини 2 вказаної цивільної норми суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

- 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;
- 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;
- 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;
- 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [2].

У законодавстві, що регулює захист права інтелектуальної власності, містяться спеціальні способи захисту відповідного права.

Так, зокрема, у ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено основні положення щодо спеціальних способів захисту порушеного авторського права і суміжних прав. В означеній нормі вказується:

1. При порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, передбачених статтею 50 цього закону, недотриманні передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, використанні творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних засобів захисту чи з підробленням інформації і (або) документів про управління правами чи створенні загрози неправомірного використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушеннях особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав мають право:

- а) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі заборонити дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- б) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- в) подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- г) подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;
- д) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

- е) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- е) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;
- ж) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;
- з) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав;
- и) здійснювати захист авторського права і (або) суміжних прав у порядку, визначеному статтею 52-1 цього закону.
2. Суд має право постановити рішення чи ухвалу про:
- а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;
- б) відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;
- в) стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;
- г) виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення — як подвоєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу;
- д) заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску примірників фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав;
- е) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження [5].
- При визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової та моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б одержати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

При визначенні компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд зобов'язаний у встановлених пунктом «г» цієї частини межах визначити розмір компенсації, враховуючи обсяг порушення та (або) наміри відповідача.

3. Суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

4. Суд може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту.

За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали і обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню із перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України [5].

У статті 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначено, що захист прав на знак здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку із застосуванням цього закону. Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про: встановлення власника свідоцтва укладання та виконання ліцензійних договорів; порушення прав власника свідоцтва [6]. Спеціальні способи захисту порушеного права закріплені й у статті 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [7].

Як бачимо, основні способи захисту, у тому числі й захисту правовідносин у сфері інтелектуальної власності, знайшли своє закріплення у матеріальному праві як універсальних (ЦК України), так і спеціальних нормативних актах у сфері регулювання права інтелектуальної власності.

Так, наприклад, автор при порушенні його відповідного права може обрати як універсальний спосіб захисту, закріплений у ЦК України, так і застосувати спеціальні способи захисту, передбачені законодавством про авторське право і суміжні права. Суб'єкт порушеного права має можливість також застосовувати лише універсальні способи захисту або посилатися виключно на спеціальні способи захисту, або застосовувати сукупність відповідних способів захисту. У цьому й реалізується принцип цивільної диспозиції, який і дає змогу застосовувати широку лінійку способів захисту, у тому числі при порушенні права інтелектуальної власності.

З приводу вищезазначеного М. Ю. Потоцький цілком правильно вказує, що суб'єкти права інтелектуальної власності у випадку порушення їхніх прав та законних інтересів мають можливість обирати спосіб захисту. З рештою, як цивільно-господарським законодавством, так і спеціальним законодавством у сфері інтелектуальної власності запропоновано широкий спектр способів захисту порушеного права [8, 239].

У ході реалізації судової реформи 2016–20117 рр. в господарсько-процесуальному законодавстві України, відпо-

відно до якого й планується розгляд справ про захист права інтелектуальної власності, міститься норма, відповідно до якої суд, якщо спірні відносини, у тому числі за участю іноземної особи, не врегульовані законодавством, застосовує звичаї, що є вживаними у діловому обороті. У разі, якщо спірні відносини не врегульовані законом і відсутній звичай ділового обороту, який може бути до них застосований, суд застосовує закон, що регулює подібні відносини (аналогія закону), а за відсутності такого — виходить із загальних засад і змісту законодавства (аналогія права — ст. 5; ч. 9 ст. 10; ст. 11 Господарського процесуального кодексу України (надалі — ГПК України) [9].

Законодавцем була розширена судово-дискреція (судовий розсуд) відносно застосування можливих способів захисту при здійсненні правосуддя. Зазначене співпадає також із положеннями ч. 2 статті 16 ЦК України, де вказується, що суд може захистити цивільні права або інтерес іншим способом, що встановлений законом або договором [2]. Натомість така діяльність можлива в межах заявлених вимог (ч. 2 ст. 5 ГПК України), тому тут не можна говорити про повну судову дискрецію¹.

На сьогодні у процесуальному законодавстві не визначено критеріїв обрання судом способу захисту, який безпосередньо не визначений у законі (це стосується й ГПК України). Натомість у судовій практиці вже є судові кейси, у яких на рівні судової позиції визначено основні критерії дискреції суду щодо обрання способу захисту. Звернемося до такої судової позиції. Хоча ця справа безпосередньо не стосується сфери захисту права інтелектуальної власності, ми вважаємо, що наведені критерії можна віднести до універсальних — усіх категорій справ (цивільних, господарських).

Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду України (далі — ВП ВС) від 4 червня 2019 року у справі № 916/3156/17 щодо позову ПАТ «Імекс Банк» в особі Уповноваженого ФГВФО до ТОВ «Авенсіс» про визнання нікчемного договору недійсним зазначено так²:

- За змістом статей 15 і 16 Цивільного кодексу України кожна особа має право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права у разі його порушення, невизнання або оспорювання та інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.
- Відповідно до частини другої статті 16 цього кодексу способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна правовідношення, припинення правовідношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди, визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Майже аналогічний за змістом перелік способів захисту передбачений у частині другій статті 20 Господарського кодексу України.
- При цьому за частиною другою статті 5 Господарського процесуального кодексу України суд відповідно до викладеної в позові вимоги позивача може визначити у своєму рішенні спосіб захисту,

¹ У рамках цієї статті ми будемо вживати термін «дискреція», але з урахуванням положень ГПК України. Варто зазначити, що про дискрецію суду можна говорити в межах реалізації ст. 11 ГПК України, а також ст. 10 ЦПК України щодо провадження у цивільних справах.

²Наводимо окремі положення постанови ВП ВС, що стосуються нашого питання.

який не встановлений законом, лише за умови, що законом не встановлено ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу. Отже, суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту лише за наявності двох умов одночасно: по-перше, якщо дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах, а по-друге, якщо дійде висновку, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача призведе до ефективного захисту його прав чи інтересів.

- Велика Палата Верховного Суду України неодноразово звертала увагу, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. Подібні висновки сформульовані, зокрема, у постановках Великої Палати Верховного Суду України [10].

Викладена судова правова позиція у повній мірі кореспондується з існуючими науковими позиціями. Зокрема, вже згадуваний нами М. Ю. Потоцький вказує, що закріплені способи захисту часто не відповідають характеру вчиненого правопорушення, які з плином часу набирають нових форм і масштабів [8, 239–240].

На наш погляд, означена правова позиція ВП ВС є цілком логічною та доцільною в контексті її практичного застосування. Вважаємо, що у процесуальному законодавстві, зокрема у ЦПК, ГПК України, доцільно було б закріпити основні правові критерії засто-

сування судом способу захисту, який безпосередньо не визначений у законі. Такий підхід дасть змогу створити єдиний відповідний підхід у судовій практиці України.

Однією з форм захисту в комплексі цивільно-правового захисту є самозахист.

У статті 19 ЦК України визначено, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства [2].

У статті 20 ЦК України визначено: право на захист особа здійснює на свій розсуд. Нездійснення особою права на захист не є підставою для припинення цивільного права, що порушене, крім випадків, встановлених законом [2].

Отже, цивільним законодавством передбачено можливість здійснення самозахисту щодо широкого кола цивільних прав та охоронюваних законом інтересів. Це стосується й сфери правовідносин з інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що процедура цивільного самозахисту наразі доволі широко застосовується у сфері захисту порушеного права інтелектуальної власності.

Натомість у літературі з питань інтелектуальної власності існує думка, що самозахист не можливий у сфері захисту права інтелектуальної власності. Такої позиції дотримується А. Г. Андрушин, який розглядає самозахист як оборону; таку крайню необхідність, такі дії до порушників авторського права і суміжних прав у межах самозахисту вжити неможливо, якщо ж розглядати самозахист більш широко та включення до нього застосування всіх

можливих дій по захисту у сфері інтелектуальної власності — не буде самозахисту, оскільки такі дії будуть зводитися до звернень до уповноважених органів або вжиття певних запобіжних (процесуальних) заходів [11, 164–167].

З цією думкою не погоджується О. О. Штефан, яка зауважує, що така позиція не узгоджується із законодавством і практикою. Авторка вказує на те, що прикладом самозахисту авторського права є можливість автора звернутися з вимогою до порушника через засоби масової інформації про неправомірність використання твору [12, 106–107].

З наведеною позицією ми погоджуємося, оскільки вона корелюється зі законодавчими положеннями. Так, у абз. 55 ч. 1 статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що технічні засоби захисту — технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і (або) суміжних прав при сприйнятті і (або) копіюванні захищених (закодovаних) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав [5]. Можливість широкого захисту порушеного права передбачена й у ст. 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», відповідного до якого захист прав на знак здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку. Захисту підлягає й домен (ст. 1 цього закону) [6]. Такий підхід відповідає й міжнародній практиці, зокрема європейській — Директиві Європейського парламенту та Ради Європи № 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав у інформаційному суспільстві від 22 травня 2001 року (ст. 1) [13]; Директиві про авторське право на єдиному цифровому ринку Європейського Союзу (Directive on Copyright in the Digital Single Market 2016/0280), яка регламентує засади діяльності єдиного циф-

рового ринку в Об'єднаній Європі [14] [15, 46–53].

Самозахист із застосуванням сучасних цифрових технологій показує свою ефективність у нівелюванні порушення права на результати інтелектуальної діяльності. Варто навести цікавий приклад самостійного захисту свого порушеного права з допомогою сучасних цифрових комунікацій, зокрема соціальних мереж.

Звернемося до практичного кейсу. Засновник бренду меблів Archpole Костянтин Лагутін, фабрика якого випускає стильні стільці й столи, завдяки користувачам соцмереж (Instagram) дізнався, що замовник його продукції аеропорт Шереметьєво здійснив замовлення у іншого виробника — «Метал Плекс», дизайн меблів якого дуже був схожий на меблі Archpole. Власник бренду відмовився від звернення до суду, однак висунув вимогу «Метал Плекс» знищити підробки. Користувачів соцмереж підприємець закликав викладати фотографії з нелегальними копіями меблів у соцмережі з позначкою, що це фейк [16].

У розумінні ст. 19 ЦК України самозахист є активною поведінкою щодо наявного правопорушення, тобто такого, яке відбулось або продовжує відбуватися. На наш погляд, важливою функцією цивільного захисту є і профілактика можливого порушення цивільних прав. Фактично саме технічні засоби виконують превентивну функцію нівелювання порушення у сфері інтелектуальної діяльності.

На наш погляд, доцільно було б у цивільному законодавстві, зокрема ЦК України, розширити межі самозахисту, до якого безпосередньо включити й можливість попередження з боку суб'єкта права, яке спрямовано на нівелювання можливого правопорушення з боку інших осіб. Такий підхід дасть змогу значно розширити межі цивільного захисту щодо різних видів цивільних правовідносин. Цей підхід відповідає та спрямований на подальший розви-

ток принципу цивільної диспозиції (ст.ст. 1, 3, 12 ЦК України).

У рамках цивільно-правової процедури захисту порушеного права інтелектуальної власності суб'єкт такого права має право на відшкодування завданої йому не тільки матеріальної, а й моральної шкоди — ст. 23 ЦК України [2]. Варто зазначити, що відновлення права й отримання належного відшкодування є одним із завдань цивільного захисту, утому числі й у сфері інтелектуальної власності — ст.ст. 3, 13, 16 ЦК України [2].

Результати. Вищерозглянуте дає змогу сформулювати таке:

- у справах, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності, суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту, якщо: 1) дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у цих спірних правовідносинах; 2) дійде висновку, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача матиме результатом ефективний захист його прав чи інтересів;
- під цивільно-правовим захистом права інтелектуальної власності варто розглядати як активну поведінку суб'єкта права інтелектуаль-

ної власності, спрямовану на захист та відновлення своїх прав, припинення правопорушення, отримання відшкодування завданої шкоди та завданих збитків. Така поведінка суб'єкта означеного права реалізується шляхом звернення до суду, іншого уповноваженого органу (юрисдикційного) або шляхом здійснення самозахисту в межах, визначених законом або договором. При обранні способу захисту суб'єкта права інтелектуальної власності в межах реалізації цивільної диспозиції суд обирає визначений законом як універсальний, так і спеціальний спосіб захисту порушеного права.

Цілком зрозуміло, що аспекти цивільно-правової відповідальності не висвітлені у цій статті, а отже, існує потреба у подальших дослідженнях цієї тематики з урахуванням динаміки розвитку теорії та практики права інтелектуальної власності та цивільно-правових форм захисту. ◆

Список використаних джерел / List of references

1. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С. *Захист права інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник.* Київ : «К.І. С.». 2007. 448 с.
2. *Цивільний кодекс України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (дата звернення: 02.04.2020).
3. *Господарський кодекс України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 02.04.2020).
4. *Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 (зі змінами).* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/print> (дата звернення 02.04.2020).
5. *Про авторське право і суміжні права : Закон України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print> (дата звернення: 02.04.2020).

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/print> (дата звернення: 02.04.2020).
 7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (дата звернення: 02.04.2020).
 8. Потоцький М. Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні : монографія. Київ : ДП «Вид. Дім «Персонал». 2014. 620 с.
 9. Господарський процесуальний кодекс України. Офіційний сайти Верховної Ради України. URK : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print> (дата звернення: 02.04.2020).
 10. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 04.06.2019 у справі № 916/3156/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82424016> (дата звернення: 02.04.2020).
 11. Андрюшин А. Г. Интеллектуальная собственность и гражданско-правовые способы её защиты : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Астраханский государственный университет. Волгоград. 2006. С. 164–167. 20 с.
 12. Штефан О. О. Цивільно-процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники. 2017. 544 с.
 13. Директиви Європейського парламенту та Ради Європи № 2001/29/ЄС.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01 (дата звернення: 02.04.2020).
 14. Copyright in the Digital Single Market 2016/0280. European Consili. URL : <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-51-2019-INIT/en/pdf>. (дата звернення: 02.04.2020).
 15. Шабалін А. В. Деякі питання захисту права інтелектуальної власності в ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. 6(110). С. 46–53.
 16. Дизайнерское бюро Archpole обвинило «Шереметьево» в плагиате мебели.
URL : <https://rb.ru/news/archpole-sheremetev/> (дата звернення: 02.04.2020).
-
1. Doris Lonh, Patrytsiia Rei, Zharov V. O., Sheveleva T. M., Vasylenko I. E., Drobi-azko V. S. Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti: normy mizhnarodnoho i natsionalnoho zakonodavstva ta yikh pravozastosuvannia. Praktychnyi posibnyk. Kyiv : «K.I. S.». 2007. 448 s.
 2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print> (data zvernennia: 02.04.2020).
 3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (data zvernennia: 02.04.2020).
 4. Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, pov'iazanykh iz zakhystom prav intelektualnoi vlasnosti : Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 17.10.2012 № 12 (zi zminamy). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/print> (data zvernennia 02.04.2020).
 5. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print> (data zvernennia: 02.04.2020).
 6. Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh : Zakon Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/print> (data zvernennia: 02.04.2020).
 7. Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli : Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12> (data zvernennia: 02.04.2020).
 8. Pototskyi M. Yu. Hospodarsko-pravovyi zakhyst intelektualnoi vlasnosti v Ukraini : monohrafiia. Kyiv : DP «Vyd. Dim «Personal». 2014. 620 s.

9. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Ofitsiyni saity Verkhovnoi Rady Ukrainy. URK : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print> (data zvernennia: 02.04.2020).*
10. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 04.06.2019 u spravi № 916/3156/17. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://reestr.court.gov.ua/Review/82424016> (data zvernennia: 02.04.2020).*
11. *Andriushyn A. H. Yntellektualnaia sobstvennost y hrazhdansko-pravovyye sposoby ee zashchyty : dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.03. Astrakhanskyi hosudarstvennyi unyversytet. Volhohrad. 2006. S. 164–167. 20 s.*
12. *Shtefan O. O. Tsyvilno-protseualnyi zakhyst subiektivnoho avtorskoho prava: teoriia, zakonodavstvo, sudova praktyka : monohrafiia. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky. 2017. 544 s.*
13. *Dyrektyvy Yevropeiskoho parlamentu ta Rady Yevropy № 2001/29/IeS. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01 (data zvernennia: 02.04.2020).*
14. *Copyright in the Digital Single Market 2016/0280. European Consilium. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-51-2019-INIT/en/pdf>. (data zvernennia: 02.04.2020).*
15. *Shabalin A. V. Deiaki pytannia zakhystu prava intelektualnoi vlasnosti v YeS. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2019. 6(110). S. 46–53.*
16. *Dyzainerskoe biuro Archpole obvynulo «Sheremetovo» v plahyate mebely. URL: <https://rb.ru/news/archpole-sheremetovo/> (data zvernennia: 02.04.2020).*

Надійшла до редакції 03.06.2020 року

Шабалин А. Гражданско-правовая защита интеллектуальной собственности: теоретические и практические аспекты. Статья посвящена исследованию правовых аспектов гражданско-правовой защиты права интеллектуальной собственности. Раскрыты основные способы защиты: как универсальные способы защиты, через призму защиты нарушенного права на результаты интеллектуальной деятельности. Уделено внимание исследованию специальных способов защиты права интеллектуальной собственности. Указывается, что применение как универсальных гражданско-правовых способов защиты, так и соответственно специальных отвечает принципу диспозиции. В статье уделено внимание вопросу определения критериев судебной дискреции (судебного усмотрения) относительно избрания судом при разрешении спора способов защиты, которые непосредственно не предусмотрено в законе.

Ключевые слова: гражданско-правовая защита, право интеллектуальной собственности, нарушение права интеллектуальной собственности, ЕС

Shabalin A. Scientific issues of civil legal protection of intellectual property rights. The scientific article is devoted to the study of the legal aspects of civil protection of intellectual property rights. The basic methods of civil protection, as universal methods of protection, are revealed through the prism of protecting the violated right to the results of intellectual activity. The main attention is paid to the study of special ways to protect intellectual property rights, which are embodied in the relevant regulatory acts regulating relations in the field of intellectual property. It is indicated that the use of universal civil law methods of protecting violated intellectual property rights, as well as special protection methods, it complies with the principle of civil disposition, and also expands the possibilities of civil law protection of the corresponding right, including intellectual property rights. In this scientific article, the author also pays attention to the issue of determining the criteria for judicial discre-

tion in the application of defense methods that are not directly provided for by the law in the administration of justice, including in cases concerning the protection of intellectual property rights. Based on the analysis, it is proposed to amend the EIC and CPC of Ukraine to consolidate the general criteria for the application of the civil defense method by the court, it did not go to the level of law (analogy of law). The author reveals from a scientific point of view, such a method of civil protection as self-defense in the context of subjective protection of intellectual property rights. It indicates the widespread use of modern digital technologies to protect the subjective violated right to an intellectual product. This legal approach is fully correlated with existing international acts on the regulation of relations in the field of intellectual property, in particular with EU directives. This approach also finds practical support from the subjects of the infringed intellectual property rights, in particular through the use of social networks. The author points out that modern digital technologies are increasingly playing an important role in the legal protection of private law. And mean intellectual property rights. Based on the analysis carried out in this scientific article, a theoretical definition of the legal concept was formulated, which means methods of civil protection of intellectual property rights.

Keywords: civil law protection, intellectual property law, infringement of intellectual property rights, EU